O. Lifantiy

TWO TYPES OF GOLD APPLIQUÉS OF THE SCYTHIAN HEADDRESSES WITH THE IMAGES OF INSECTS

The gold stamped appliqués-decoration of the headdresses of Scythian aristocracy is considered. Relatively small sample is divided into two types by similarity or identity of the plot. The semantic interpretation of the characters is reviewed.

Keywords: Northern Black Sea steppe, Scythian time, gold appliqués of the headdresses, images of insects.

Матеріал надійшов 14.05.2015

УДК 903.22(477.75)

Шелехань О. В.

МЕТРИЧНІ ГРУПИ КЛИНКОВОЇ ЗБРОЇ СКІФСЬКОГО ЛІСОСТЕПУ

Статтю присвячено аналізу довжин клинкової зброї скіфського часу. На базі знахідок, які походять з причорноморського лісостепу, виділено п'ять метричних груп.

Ключові слова: скіфський час, клинкова зброя, меч, кинджал.

У скіфології для визначення клинкової зброї скіфського типу традиційно використовується термін «акінак». На думку прихильників цієї дефініції, вона має передусім етнокультурне навантаження, тому включає в себе сукупність усієї скіфської клинкової зброї, незалежно від параметрів того чи іншого екземпляра [14, с. 24; 2, с. 37].

Іншої думки дотримувався Є. В. Черненко. На переконання дослідника, терміном «акінак» давні греки позначали всі прямі двосічні клинки негрецького походження. Отже, під ним можна розуміти вироби надзвичайно широкого культурного діапазону, а не тільки екземпляри скіфського типу [18, с. 90]. Тому його використання в академічній літературі призводить до виникнення термінологічних конструкцій на кшталт «кавказько-мідійський акінак», «західний акінак» тощо.

Разом з тим інший суттєвий недолік полягає в неспроможності цього терміна дати функціональну характеристику зброї. Тому дослідники, що дотримуються традиційної термінології, змушені впроваджувати сполучення слів «меч-акінак» або «кинджал-акінак».

На нашу думку, після виділення низки скіфських довгих кавалерійських мечів [13, с. 19; 17, с. 36], окреслення корпусу імпортних та запозичених форм [1, с. 43; 19, с. 50] термін «акінак» не в змозі охопити все різноманіття скіфської клинкової зброї. Тому вважаємо за доцільне в цьому питанні підтримати Є. В. Черненка,

© *Шелехань О. В., 2015*

дотримуючись формальних, утім, однозначних термінологічних конструкцій.

Разом з тим вважаємо, що без жодних застережень можемо використовувати терміни, які походять із середньовіччя, – тобто «меч» та «кинджал». Адже, застосовуючи їх до зброї раннього залізного часу, ми маємо на увазі не тільки розмір, а й призначення. Звісно, в реальному бою ситуативність практичного застосування зброї майже необмежена. Але основні конструктивні особливості певного різновиду озброєння прямо обумовлюють його основну функцію [20, с. 388]. Тому під кинджалом ми розуміємо ріжучо-колючу коротку клинкову зброю, а під мечем – рубляче-колючу довгу клинкову зброю. Для ілюстрації цього положення потрібно провести межу між мечем та кинджалом. Розгляду цього питання присвячено представлену статтю.

Дослідники неодноразово висловлювались з цього приводу. Зокрема, **А. І. Мелюкова** поділяла відомі їй екземпляри на мечі та кинджали за загальною довжиною виробу. Зразки завдовжки до 40 см було віднесено до кинджалів, понад 40 см – до мечів. За її даними, найбільше поширення мали короткі мечі розміром 50–70 см. Окремо дослідницею виділялись великі екземпляри завдовжки 70–80 см [10, с. 46]. Згодом до її думки долучився **С. А. Скорий**, аналізуючи довгі кавалерійські мечі. Дослідник відніс до таких екземпляри завдовжки понад 70 см [13, с. 21]. Описуючи мечі середньодонського регіону, до подібних висновків дійшов **А. П. Медведєв**. Автор відносив до мечів середнього розміру вироби завдовжки 55–70 см, а довгими називав екземпляри від 80 до 95 см [9, с. 102]. **Б. Н. Граков** у загальній праці, описуючи скіфське озброєння, проводив межу між кинджалом та мечем на позначці 45 см. За його уявленнями, найчастіше мечі мали довжину до 60 см, а кинджал мав назву «акінак» [4, с. 92].

Низку досліджень у цьому напрямі проведено спеціалістами з сарматської археології. **О. В. Симоненко**, розглядаючи сарматську клинкову зброю, запропонував розрізняти мечі та кинджали за довжиною клинка. Вироби з клинком до 30 см було віднесено до кинджалів, понад 30 см – до мечів [12, с. 129]. Висновки О. В. Симоненка цілком справедливі, зокрема, і для скіфських мечів та кинджалів. На його думку, кинджалам властива довжина клинка 25–50 см, а мечам – до 70 см. Мечі із загальною довжиною понад 90 см дослідник вважав спеціалізованою кавалерійською зброєю [3, с. 15, 28].

А. С. Скрипкін, аналізуючи мечі та кинджали сарматського часу, здійснив кореляцію загальної довжини виробу з кількістю спостережень. За результатами побудованої гістограми автор виділив метричні групи, різні для певних типів. Зокрема, мечі без навершя поділено на три групи: 22–40 см – короткі, 40–80 см – середні і 80–115 см – довгі. Мечі з серпоподібним навершям поділено на дві групи: короткі – 18–58 см, довгі – 76,5–130 см. Мечі з кільцевим навершям також склали дві групи: короткі – 28–75 см, довгі – 80–115 см [14, с. 60, рис. 19].

Аналогічним чином побудована робота **В. М. Клепікова**, присвячена аналізу мечів перехідного типу. Для цієї категорії автором було виділено три метричні групи: короткі мечі завдовжки до 50 см, середні – 50–70 см і довгі, розмір яких становив понад 70 см [7, с. 21]. Зазначимо, що наведений поділ збігається з емпіричними спостереженнями А. І. Мелюкової. Разом з тим він вигідно відрізняється від роботи А. С. Скрипкіна більш дрібним розподілом матеріалу.

Докладно розглянули розмірні характеристики сарматської зброї **А. В. Денисов** та **В. Н. Мишкін**. Дослідники підійшли до питання з позиції А. С. Скрипкіна, порівнявши довжину з кількістю спостережень. Крім загальної довжини виробу, враховувались такі параметри, як форма, ширина і перетин клинка. Оскільки ми не є спеціалістами в цій галузі, нам важко об'єктивно оцінити математичну складову роботи. Утім, у підсумку дослідники отримали лише дві групи: короткі мечі з довжиною клинка 11–58 см і довгі – з довжиною клинка понад 68 см [6, с. 228]. А такий результат, як і в дослідженні А. С. Скрипкіна, на нашу думку, представляє занадто великі групи. Адже, за умови поділу лише на дві групи – меч/кинджал, до одного локусу залучаються досить різноманітні екземпляри.

Повертаючись до скіфської зброї, зазначимо, що на сьогодні відомий лише один приклад залучення математичних методів під час розгляду метричних параметрів. Цей досвід належить **Ю. Г. Кокориній**, котра на його підставі висунула досить несподівані інтерпретації.

Множину залучених дослідницею до аналізу екземплярів (90 одиниць) було поділено на групи за близькістю показників довжини та ширини клинка. У результаті виділено три групи клинкової зброї: кинджал з клинком завширшки 3–4 см і завдовжки до 24 см, акінак з клинком завширшки 4–5 см і завдовжки 24–48 см, меч з клинком завширшки 5–6 см і завдовжки до 72 см. Додатково було простежено певну закономірність – довжини інтервалів, кратні 8 см. Автор пояснювала це тим, що як мірна одиниця в давнину

використовувалась долоня [8, с. 75]. Не повертаючись до термінологічної суперечки, зауважимо, що запропонована теорія грішить значним ступенем суб'єктивності. Адже метричний розподіл скіфської клинкової зброї не є настільки формалізованим.

Нами для аналізу метричних показників відібрано **213** цілих або археологічно цілих екземплярів, що походять з території скіфського лісостепу. Дані про їхній розмір отримано з трьох джерел: по-перше, це особисте вивчення доступних артефактів з вітчизняних фондів та музеїв, по-друге, дані спеціалістів, представлені в публікаціях, по-третє, якщо точні цифри є невідомими, розрахунки параметрів, виходячи з масштабу доступних ілюстрацій. Якщо в того чи іншого виробу було відсутнє навершя або невеликий фрагмент вістря, ця обставина нехтувалась і він умовно вважався цілим.

Отже, на базі наявних джерел побудовано гістограму кореляції довжини виробу з кількістю спостережень такої довжини. На загальному графіку (див. рис.) на осі *x* відкладено довжини опрацьованих знахідок. На осі *y* позначено кількість екземплярів певної довжини. Наприклад, якщо читати графік зліва направо, ми побачимо, що тут фіксується один екземпляр завдовжки 21 см, жодного завдовжки 22 см, чотири завдовжки 23 см тощо.

При цьому, на відміну від спеціалістів-сарматологів, котрі оперують лише довжиною клинка, ми беремо весь виріб у цілому. Адже параметри руків'я однакові як для мечів, так і для кинджалів. Що ж до різниці у висоті між брускоподібними та волютоподібними навершями, вважаємо, що нею можна знехтувати.

У результаті множина розглянутих екземплярів поділяється на **п'ять метричних груп:**

1) до 36 см – **кинджал**. Найбільш численна група, налічує **93** екземпляри (44 % від 213 розглянутих екземплярів). Власне, завдяки своїй чисельності формує єдиний яскраво виражений пік на графіку. Інші виділені групи є більш умовними.

Із залучених знахідок переважна більшість відноситься до часів архаїки. Знахідки IV ст. до н. е. одиничні, наприклад, Плескачівка (32,3 см) та Дубенський район (34 см). У морфологічному плані основну масу становлять кинджали завдовжки 29–33 см з брускоподібним навершям та округлим або ламаним перехрестям. Ширина клинка таких екземплярів коливається в межах 2,5–3,5 см. Це знахідки з Реп'яхуватої Могили (32 см), Куп'євахи, к. 21 (31 см), Курилівки, к. 77 (30 см).

Інша помітна група архаїчних кинджалів вирізняється коротким і широким трикутним клинком завширшки до 6 см, у поєднанні з вузьким і широким брускоподібним навершям. Стосовно цих знахідок іноді вживається термін «кинджали зі стержнеподібним навершям». Це, наприклад, Новоселиця (28 см), Хмелівка (29,1 см), Люботин (32,1 см).

У меншій кількості наявні кинджали VI та V ст. до н. е. з волютоподібним навершям. Це поодинокі екземпляри, представлені випадковими знахідками – Низи (34 см), Малий Хомутець (35,1 см), Садовка (36,3 см).

Слід відмітити, що деякі кинджали за довжиною можуть поступатися так званим бойовим ножам. Наприклад, ніж із зольника 54 Західного Більська має довжину 26 см, а найбільший з відомих нам ножів з Ковалів, к. 394 сягає 31,5 см. Разом з тим найменші відомі кинджали з Курського музею та Гадяцького району мають довжину 21,3 та 23,2 см відповідно.

Наступні дві виділені групи є доволі близькими, оскільки на відтинку від 37 до 60 см коливання графіка є досить плавним і приземленим.

2) 37–47 см – **короткий меч**. Власне, ця метрична група є до певної міри перехідною між кинджалами та мечами. Але залучені до неї екземпляри з більшою часткою вірогідності можна називати мечами через те, що за такої довжини зброя вже набуває функцію рубання. Це досягається тому, що в системі важелів плече-передпліччя-клинок останній уже може дорівнювати або перевищувати довжину першого та другого. Завдяки цьому зброя здатна набути інерції, потрібної для ефективного рублячого удару.

Тож, до коротких мечів залучено **44** екземпляри (21 %). У цій групі рівною мірою представлено екземпляри VII ст. до н. е. (Яснозір'я, к. 6 – 44 см), VI ст. до н. е. (Велика Гомільша, к. 5 – 40 см), V ст. до н. е. (НМІУ № Б 28-1868 – 46 см), IV ст. до н. е. (Зібрання Хвойки, НМІУ № Б 28-1833 – 38,5 см). Відповідно, більш строкатим є і морфологічний розподіл залучених екземплярів. Як видно з наведених прикладів, сюди потрапляє практично весь асортимент клинкової зброї скіфського часу.

Як і серед кинджалів, у цій групі представлено клинки двох типів. Перший – прямий клинок, з паралельними або плавно звуженими до вістря лезами; більшою мірою характерний для архаїчних екземплярів (Медвин, к. 1906 р., Райгород, к. 2). Ширина таких клинків коливається в межах 2,5–3,5 см. Найвужчий клинок з усіх відомих нам належить короткому мечу з цієї групи. Маємо на увазі знахідку з Кобиляк,

у якої ширина клинка не перевищує 2 см при загальній довжині 39 см.

Другий тип клинків – трикутної форми, завширшки 4–6 см. Характерні для коротких мечів V ст. до н. е. (Суботів, Перещепино, к. 12, п. 1) та IV ст. до н. е. (Пісочин, к. 20, Перещепино, к. 3, п. 2).

3) 48–60 см – **середній меч**. До цієї групи потрапило **52** екземпляри (24 %). Як і в попередній, вони представляють усю хронологічну колонку скіфської клинкової зброї. Архаїчні екземпляри репрезентовано мечами з Мельгуновського та Шумейківського курганів (відповідно 58 та 53,5 см). V ст. до н. е. датуються середні мечі з Гладковщини, к. 2 (49 см) та Перещепино, к. 13, п. 1 (60,5 см). До IV ст. до н. е. відносяться коштовні знахідки з Колбино, к. 36 (57,3 см) та Старого Мерчика, к. 3 та к. 11 (відповідно 55 та 54,2 см). Крім того, 58 см довжини має односічний меч з Великої Рижанівки початку III ст. до н. е.

Аналогічно до другої групи тут представлено клинки прямої та трикутної форми. Перші мають ширину 3–4,5 см (Київ, Вітряні Гори, Оболонь, Безпечне), другі – 4–6,5 см (Перещепино, к. 13, п. 1, Пісочин, к. 5, Бориспіль, к. 7, п. 1). Разом з тим меншою мірою поширені масивні клинки з паралельними лезами, які мають ширину 4–5 см. За своїм обрисом вони можуть нагадувати клинки римських гладіусів. Характерні виключно для кінця V ст. до н. е. Це екземпляри з Бровархів, к. 504 та Кулешівки, к. 425. У степу відомі з таких пам'яток, як Олександрівка, к. 6, Хортиця, Дальне, к. 8, п. 1.

Помітно, що більшість церемоніальних мечів, знайдених у лісостепу, відносяться до категорії середніх. Також варто відмітити, що до цієї групи потрапляють мечі з ажурним руків'ям. Це знахідки з Хвощуватої Дачі, зібрання Зноска-Боровського, та з Київської області (НМІУ № Б49-49).

4) 60–80 см – **довгий меч**. Сюди потрапляє лише **20** екземплярів (трохи більше ніж 9 %). На графіку ця група представлена окремими точками, розпорошеними на відтинку від 60 до 80 см. Незначна кількість довгих мечів може бути зумовлена низкою пояснень: дорожнечею великих виробів, особливостями тактики та структури війська тощо. Разом з тим широкий діапазон параметрів може пояснюватись тим, що за великого розміру більшою мірою проявляються індивідуальні потреби воїна до зброї.

Довгі мечі більшою мірою характерні для класичного скіфського часу. Так, до VII ст. до н. е. може бути віднесено лише два екземпляри – зі Старшої Могили (75 см) та випадкова знахідка з Соснівки (63,3 см). Вони мають клинок з паралельними лезами завширшки 3 та 3,2 см відповідно. Тоді як для більш пізнього часу характерні трикутні клинки завширшки 6–8 см.

У VI ст. до н. е. довгі мечі не відомі в лісостепу. Натомість з початку V ст. до н. е. вони стабільно наявні в похованнях. Зокрема, можна згадати мечі з Журавки, к. 401, Перещепино, к. 3-2002 (72,2 см) та Яснозір'я, к. 1, п. 1 (65 см), а також випадкові знахідки із Самовиці (68 см), Грищинців (70 см) та Ораного (79 см). Єдиний приклад довгого меча з прямим клинком – знахідка з Сухине (65,5 см).

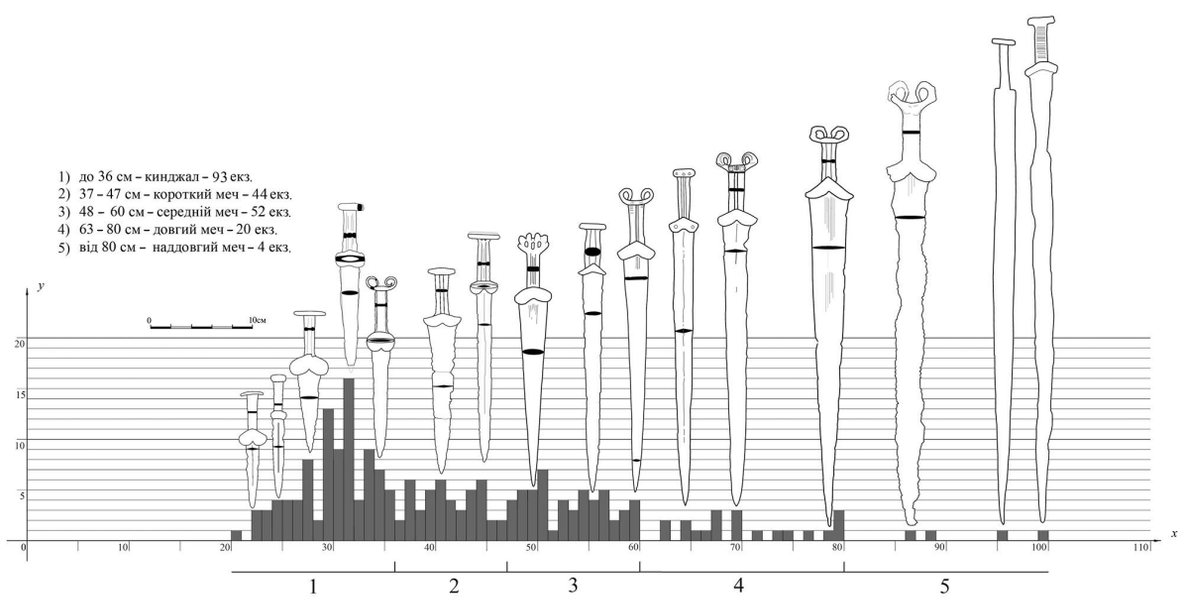

Рис. Метричні групи клинкової зброї скіфського лісостепу.
Гістограма кореляції довжин мечів та кинджалів з кількістю спостережень

Коштовним металом оздоблено довгі мечі IV ст. до н. е. з Дуровки, к. 9 (два екземпляри завдовжки 70 та 68 см) та Колбино, к. 7 (67,7 см). Досить рідкісний у лісостепу приклад оздоблення руків'я кістяними пластинами представлено довгим мечем з Макіївки, к. 489 (63 см). Руків'я нестандартного меча з Руської Тростянки, к. 17, котрий мав довжину 74 см, було обкладено берестою.

5) від 80 см – **наддовгий меч**. У цю групу об'єднано поодинокі крайні показники графіка, позначені чотирма екземплярами (трохи менше ніж 2 %). Характерно, що лише один з них має морфологію суто скіфського вигляду. Це масивний меч з Береснягів, к. 4 завдовжки 87 см. Цей виріб відрізняється не тільки значною довжиною, а й загальною масивністю руків'я та клинка з паралельними лезами. При цьому довжина рукоятки дорівнює 8,5 см, що не виходить за рамки середньостатистичних показників. Імовірно, цей меч, що може датуватись V ст. до н. е., є досить специфічним виробом, виготовленим за індивідуальним замовленням.

Інші три наддовгі мечі походять зі східної околиці лісостепової Скіфії і відносяться до її заключного періоду. Крім того, вони не є скіфським продуктом. Маємо на увазі, по-перше, меч з Дуровки, к. 15 завдовжки 96 см, який відноситься до типу синдо-меотських. По-друге, це мечі з Руської Тростянки, к. 7 та Староживотинного, к. 38 (відповідно 100 та 89 см довжини), які мають виразні савроматські риси, хоча й не мають стовідсоткових аналогій [11, с. 162].

Тож, згідно з наведеним спостереженням, із лісостепових пам'яток відома досить обмежена кількість знахідок наддовгих мечів, тоді як тільки з території Криму маємо принаймні три знахідки мечів завдовжки 1 м або більше (Ізюмівка, Ак-Бурун, меч з розкопок Щепинського). Крім того, клинок меча з Куль Оби має довжину 76 см, що вказує на розмір усього виробу не менше ніж 86 см [13, с. 24].

Разом з тим клинкова зброя скіфського лісостепу в цілому поступається довжиною перед східними зразками. Нагадаємо, дослідники проводили верхню межу для сарматських мечів на рівні 115 см або навіть 130 см. Сьогодні нема підстав говорити про сарматське підґрунтя появи довгих мечів у скіфському середовищі в цілому. Адже такі вироби суто скіфської морфології відомі вже у VII ст. до н. е. Але якщо звернути увагу виключно на IV ст. до н. е., то в цей час східний вплив видається цілком імовірним. Тут фіксується привнесення нових форм наддовгих мечів, яке до того ж збігається в часі із занепадом власне скіфського зброярства і, врешті-решт, зникненням скіфської культури [5, с. 253; 16, с. 150].

Отже, так у загальних рисах виглядає метричний розподіл клинкової зброї скіфського часу. Зауважимо, що запропонована схема в тих чи інших показниках співвідноситься з емпіричними спостереженнями попередників. Разом з тим дослідження Ю. Г. Кокоріної не може не викликати запитання. З одного боку, отримані нами групи до певної міри подібні з групами дослідниці. Найбільше збігаються параметри групи кинджалів. Виділені нами друга та третя групи (короткі та середні мечі) є доволі близькими і співвідносяться з групою «акінаків» дослідниці. Своєю чергою, довгі мечі запропонованої системи – це просто мечі Ю. Г. Кокоріної.

Утім, представлена дослідницею кореляція довжини клинка з його шириною не підтверджується археологічним матеріалом. Практично в кожній метричній групі наявні вироби з вузьким прямим клинком з паралельними лезами та широким клинком трикутної форми.

Що ж до можливості існування за скіфського часу міри довжини (долоня), яка дорівнювала 8 см, то наразі достеменно неможливо дати ствердну чи заперечну відповідь. З одного боку, кратність восьми за бажання можна побачити і в побудованому нами графіку. Так, найбільш поширеною довжиною кинджалів є 32 см (чотири долоні), межу між коротким та середнім мечем проведено на позначці 48 см (шість долонь), параметри довгих мечів коливаються в проміжку 63–80 см (8–10 долонь) тощо. Проте якщо ми звернемось до параметрів рукояток мечів та кинджалів, тобто деталей, безпосередньо пов'язаних з долонями, то ми не побачимо жорсткої прив'язки до числа вісім.

Довжина рукояток клинкової зброї скіфського часу коливається в межах 6–10 см. З тих виробів, що ми мали змогу дослідити власноруч, найкоротшу рукоятку завдовжки 6 см зафіксовано на кинджалах з Пастирського (НМІУ № Б 35-42) та Сахнівки (НМІУ № Б 595). Десятисантиметрові рукоятки мали короткі мечі з Чигирина (НМІУ № Б 43-331) та Суботова (експозиція НІКЗ Чигирин).

Усередині цього проміжку 8–10 см довжини рукояток не виявляють ніякої залежності ані з параметрами клинка, ані із загальною довжиною зброї. Наприклад, довгий меч з Ораного (НФ ІА НАНУ, колекція № 1295) має довжину 80 см, ширину клинка 7,6 см і довжину рукоятки 7 см. Меч з Ковраю (ЧКМ № 5010) має довжину 59 см, ширину клинка 3,8 см і довжину рукоятки

7,5 см. Разом з тим кинджал з Хмелівки при загальній довжині 29,1 см має рукоятку 9,3 см. Кинджал з Низів завдовжки 34 см має рукоятку, що сягає 9 см довжини.

Напевно, що наведених прикладів достатньо, щоб говорити про відсутність кореляції між параметрами рукоятки та клинка. Так само не можна твердити про існування певного стандарту для виготовлення клинкової зброї. Найімовірніше, кожен екземпляр виготовлявся індивідуально, із врахуванням потреб і параметрів власника. Тому зарано на наявному матеріалі робити узагальнення про існування у варварському середовищі сталої метричної системи.

Список літератури

1. Алексеев А. Ю. Акинак или махайра? (Мечи из раскопок Н. И. Веселовского у с. Шульговки в 1891 г.) / А. Ю. Алексеев // Древности скифской эпохи / отв. ред. Р. М. Мунчаев. – М. : ИА РАН, 2006. – С. 43–65.
2. Ворошилов А. Н. Об актуальности термина «акинак» / А. Н. Ворошилов // Феномен Більського городища / відп. ред. О. Б. Супруненко. – К. – Полтава : ІА НАНУ, 2014. – С. 36–38.
3. Горелик М. В. Оружие Древнего Востока / М. В. Горелик. – М. : Восточная литература, 1993. – 352 с.
4. Граков Б. Н. Скифы / Б. Н. Граков. – М. : Изд-во МГУ, 1971. – 200 с.
5. Гречко Д. С. Некоторые вопросы этнокультурной истории юга Восточной Европы конца скифского периода / Д. С. Гречко, Е. В. Карнаух // Stratum plus. – 2011. – № 3. – С. 245–264.
6. Денисов А. В. Размерные группы клинкового оружия кочевников Самарского Поволжья и Южного Приуралья в VI–IV вв. до н. э. / А. В. Денисов, В. Н. Мышкин // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – 2013. – Т. 15, № 1. – С. 226–228.
7. Клепиков В. М. Сарматы Нижнего Поволжья в IV–III вв. до н. э. / В. М. Клепиков. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2002. – 216 с.
8. Кокорина Ю. Г. Меч, акинак, кинжал – какой термин выбрать? (к постановке проблемы) / Ю. Г. Кокорина // АВ. – М., 2008. – Вып. 15. – С. 75–83.
9. Медведев А. П. Ранний железный век лесостепного Подонья / А. П. Медведев. – М. : Наука, 1999. – 160 с.
10. Мелюкова А. И. Вооружение скифов / А. И. Мелюкова. – М. : Наука, 1964. – 92 с. – (САИ. – Вып. Д1–4).
11. Савченко Е. И. Вооружение и предметы снаряжения населения скифского времени на Среднем Дону / Е. И. Савченко // Археология Среднего Дона в скифскую эпоху / отв. ред. В. И. Гуляев. – М. : ИА РАН, 2004. – С. 151–277.
12. Симоненко А. В. Сарматские мечи и кинжалы на территории Северного Причерноморья / А. В. Симоненко // Вооружение скифов и сарматов / под. ред. Е. В. Черненко. – К. : Наук. думка, 1984. – С. 129–147.
13. Скорий С. А. Скіфські довгі мечі / С. А. Скорий // Археологія. – 1981. – № 36. – С. 19–26.
14. Скрипкин А. С. Азиатская Сарматия. Проблемы хронологии и ее исторический аспект / А. С. Скрипкин. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1990. – 300 с.
15. Топал Д. Скифские акинаки: функциональное разделение и контекст обнаружения / Д. Топал // Антропологические исследования в Молдове / ред. Е. Ю. Зверев. – Кишинев : Высшая антропологическая школа, 2005. – С. 19–32.
16. Топал Д. А. Финальная линия развития мечей классической Скифии. Соотношение типов Чертомлык и Шульговка // Stratum plus. – 2014. – № 3. – С. 129–153.
17. Черненко Е. В. О времени и месте появления тяжелой конницы в степях Евразии / Е. В. Черненко // Проблемы скифской археологии. – М. : Наука, 1971. – С. 35–38. – (МИА. – № 177).
18. Черненко Е. В. Персидские акинаки и скифские мечи / Е. В. Черненко // Искусство и археология Ирана и его связь с искусством народов СССР с древнейших времен / под. ред. А. М. Акопян. – М. : Советский художник, 1979. – С. 90–91.
19. Шелехань О. В. Односічний меч з кургану біля с. Мирне / О. В. Шелехань // Археологія. – 2014. – № 4. – С. 50–63.
20. Kontny B. Próba odtworzenia technik walki mieczem w młodszym okresie przedrzymskim. Wpływ formy broni na jej zastosowanie / B. Kontny // Światowit. – 1998. – T. 41. – S. 388–406.

O. Shelekhan

THE METRIC GROUPS OF THE BLADE WEAPON FROM SCYTHIAN FOREST-STEPPE

The article is devoted to the analysis of the lengths of blade weapon of Scythian time. Processed artifacts from North-Pont Forest-Steppe and allocated five metrical groups.

Keywords: Scythian time, blade weapon, sword, dagger.

Матеріал надійшов 22.05.2015